

ILIE BORZIANU

(22 iulie 1948 – 19 martie 2010)

A scrie despre Ilie Borzianu nu este un lucru tocmai ușor, deoarece numele său se confundă cu cercetarea modernă a paleoliticului din întregul spațiu est-carpatic. Dar această întreprindere este cu atât mai grea, atunci când trebuie să scriem despre Ilie Borzianu la trecut. Iar să scriem la trecut despre Ilie Borzianu, când de abia îl sărbătorisem la 60 ani, o bună perioadă pentru noi a fost de neconceput.

Născut la 22 iulie 1948, în comuna Bulboci de lângă Soroca, Ilie Borzianu s-a stins din viață la Chișinău, la data de 19 martie 2010, în urma unei suferințe îndelungate. Fiind o fire mereu optimistă și veselă, uneori mult prea veselă, suntem siguri că și-ar fi dorit să ne aducem mereu aminte de el cu bucurie și nu cu tristețea despărțirii fizice, chiar dacă destinul său nu a fost unul ușor, fiind marcat de tragedii personale, de suferință și de un sfârșit nedrept în raport cu ceea ce a realizat în viață, îndeosebi pe plan profesional.

Absolvent al promoției 1972 a Facultății de Istorie – Universitatea de Stat, pe atunci, a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenească, marcat și de cursurile susținute de profesorul Ion Niculiță, încă din primii ani de facultate Ilie Borzianu s-a remarcat prin interesul său față de arheologie. A participat la cercetări arheologice întreprinse atât în situri paleolitice (sub coordonarea lui Nicolae Chetaru, unde l-a cunoscut și pe viitorul coordonator al doctoratului său), cât în situri neolitice (sub coordonarea lui Vsevolod Marchevici). După absolvirea facultății, a fost angajat ca laborant în cadrul Sectorului de Arheologie al Institutului de Istorie al Academiei de Științe a R.S.S.M., unde a lucrat un timp sub îndrumarea lui Nicolae Chetaru.

A fost admis imediat la doctorat, la Leningrad, în cadrul Institutului de Arheologie al Academiei de Științe din U.R.S.S., având coordonator pe reputatul paleolitician, savantul P. I. Boriskovskii, *patriarhul arheologiei preistorice*, cum l-a numit V. Chirica, într-o conferință susținută la Institutul de Arheologie din Leningrad în 1980. În anul 1978, Ilie Borzianu și-a susținut teza de doctorat cu tema „*Поздний палеолит Северо-Запада Молдавии (Paleoliticul superior din nord-vestul Republicii Moldova)*”. După susținerea doctoratului, s-a reîntors la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a R.S.S.M., unde a ocupat posturi de cercetare, dar și administrative, fiind, între 1983 și 1990, șeful secției de Preistorie și Salvarea Monumentelor Arheologice, iar între 1990 și 1999, șeful secției Preistorie și Tracologie.

În paralel cu funcția de bază, s-a implicat și în activitatea didactică, începând cu anul 1987 și până în anul 1996 prin predarea cursurilor de specialitate la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, iar din anul 1998 și la Academia de Muzică, Teatru, Arte Dramatice și Plastice a Republicii Moldova.

Începând cu anul 1999 și până la sfârșitul vieții, Ilie Borziac a activat ca profesor la Universitatea Liberă Internațională a R. Moldova, unde a coordonat și Departamentul Știință și Studii Postuniversitare, ulterior fiind asociat la Facultatea Istorie și Relații Internaționale. A mai predat, între 2005–2006, la Facultatea Biologie și Pedologie din cadrul Universității de Stat din Moldova.

În anul 2009 și-a susținut în mod strălucit docența (doctor habilitat), în cadrul unei comisii internaționale, la Universitatea de Stat din Chișinău, cu lucrarea *Paleoliticul superior din spațiul carpato-nistrean (cronostratigrafie, cronologie și periodizare culturală)*.

În lunga sa activitate științifică, Ilie Borziac a participat sau a condus cercetări arheologice în numeroase stațiuni arheologice din R. Moldova sau din spațiul ex-sovietic, participând în colective internaționale de cercetare a unor stațiuni de importanță internațională. Amintim, aici, calitatea sa de membru în echipa științifică ce a condus cercetările arheologice întreprinse de Academia de Științe a R.S.S.M. între 1973–1976 în stațiunile Rașcov VII, VIII, Corpaci, Gordinești, Cuconeștii Vechi, Duruitoarea Veche, Ciuntu, Corpaci-Măs etc.; în 1975, participant la cercetările arheologice întreprinse de Institutul de Arheologie al U.R.S.S. în stațiunile caucaziene și în numeroase alte situri arheologice, îndeosebi preistorice din fostele republici; a fost șef al proiectelor de cercetare arheologică ale Academiei de Științe a Moldovei între 1977–1999, în domeniul paleoliticului, mezoliticului și neoliticului, cercetând stațiuni ca Iablona I, Trinca I–III, Ciuntu, Brânzeni, Podgori, Cosăuți, Buzdugeni etc.

A participat, în cadrul colectivelor internaționale de cercetare arheologică a stațiunii Mitoc–Malul Galben (România) alături de colegii români, francezi și belgieni (1993, 1995–1996), la Molodova V și Korolevo (Ucraina), împreună cu colegii ucrainieni, moldoveni, francezi, belgieni și români (1999–2000), a organizat cercetările complexe ale stațiunii Cosăuți, pe Nistru, împreună cu arheologi din R. Moldova, Belgia și România (1994–1996, 1998), și în grotile de la Brânzeni, Buzdugeni și Ciuntu (1993), la care au participat specialiști din Anglia și Canada.

De asemenea, în 1989 a fost printre organizatorii primului Colocviu arheologic sovieto-american, incluzând și o vizită de documentare la șantierul de la Cosăuți. Adăugăm faptul că a beneficiat, în 2005, de un stagiu de documentare la Universitatea de Stat din Cairo (Egipt).

Trebuie să menționăm că în activitatea sa de cercetare arheologică, Ilie Borziac are meritul de a fi descoperit peste 200 de situri arheologice din diferite epoci, unele de o importanță deosebită, cum sunt stațiunile paleolitice pluristratificate de la Cosăuți, Podgori I, Corpaci-Măs, Corpaci (nivelurile inferioare), Trinca-Izvorul lui Luca și grotile paleolitice Buzdugeni I și II, Trinca III, Ciuntu, La Sărături, primele așezări ale culturii Starcevo-Criș în spațiul pruto-nistrean (Viișoara I și II). De asemenea, a cercetat stațiunea Climăuți II, unde a identificat o locuință umană construită din pământ și oase de mamut, cu o vechime de peste 20 000 ani, pe care a și valorificat-o într-un volum special, ca și stațiunea de la Gordinești sau așezarea cucuteniană de la Iablona I, unde a efectuat săpături arheologice de mare anvergură.

Ilie Borziac s-a remarcat în mod deosebit prin realizări excepționale în determinarea, ordonarea și sistematizarea paleoliticului din spațiul carpato-nistrean. A definit spațiul carpato-nistrean ca zonă unitară de evoluție în cadrul Paleoliticului din Europa (1983); a sistematizat Paleoliticul superior vechi din spațiul geografic dintre Nistru și Tisa (în colaborare cu V. Chirica și N. Chetraru, 1996); a sistematizat Paleoliticul inferior și mijlociu din spațiul dintre Nistru și Tisa (în colaborare tot cu V. Chirica, 2005); a sistematizat întreaga perioadă a Paleoliticului superior din spațiul carpato-nistrean (colaborare cu V. Chirica și C.-M. Văleanu, 2006); a sistematizat Aurignacianul mediu și târziu din spațiul carpato-nistrean (în colaborare cu V. Chirica și A. David, 2007); a sistematizat stațiunile aparținând Paleoliticului superior recent dintre Tisa și Nistru (împreună cu V. Chirica, 2009). În felul acesta, putem afirma că, în colaborare cu V. Chirica, și-a creat un adevărat *program* de evidențiere, sistematizare și valorificare a întregii epoci paleolitice dintre Nistru și Tisa.

*

Ilie Borziac a formulat și a lansat un șir de idei și concepte originale privind paleoliticul superior sud-est european și european în general, așa cum a fost precizat, și de către Gh. Postică, în volumul omagial consacrat lui Ilie Borziac la 60 ani (***) 2008, p. 13):

- evidențierea și definirea, cronologică și culturală, a *Preaurignacianului*, ca etapă inițială de pătrundere în Europa a omului de tip fizic actual;
- a definit, foarte clar, cronologic și cultural, existența celor două tehnocomplexe ale Paleoliticului superior european – *Aurignacianul și Gravettianul*, cu particularitățile lor specifice;
- a adus o contribuție esențială la elaborarea unei noi scheme geocronologice a Cuaternarului târziu și final din zona est-carpatică, cu încadrarea siturilor paleoliticului superior;
- a definit cronologic și cultural cultura simbiotică Brănzei, cultura aurignaciană Prut, cultura Gravettianului târziu, Molodova-Cosăuți-Cotu Miculiței, pe care le-a caracterizat prin trăsături specifice;
- a argumentat ipotezele cu privire la dispariția Gravettianului târziu în zona carpato-nistreană și despre alohtonismul Mezoliticului în aceeași zonă geografică;
- a argumentat ideea dependenței evoluției colectivităților umane de caracterul mediului ambiant, pe care l-a caracterizat în asociere cu modalitățile de viață ale comunităților umane.

Ilie Borziac a participat la trei congrese ale Uniunii Internaționale de Științe Pre- și Protoistorie (Congresul al XIII-lea, Forlì, Italia, cu 3 comunicări; Congresul al XIV-lea, Liège, Belgia, cu 5 contribuții; Congresul al XV-lea, Lisabona, Portugalia, cu 2 comunicări, toate publicate în volumele acestor congrese); participant la peste 35 alte manifestări științifice internaționale și la numeroase manifestări științifice din R. Moldova.

Ilie Borziac s-a remarcat în calitate de conducător al unor importante proiecte științifice naționale: „Cercetări interdisciplinare în grotle paleolitice din nordul Republicii Moldova”, proiect sprijinit de BBC (1993–1994); „Amenajarea spațiului în zona rezervației peisagistice Cosăuți”, proiect sprijinit de Fundația Söros-Moldova (1996); „Peșterile și grotle din Moldova – un nou orizont eco-turistic în Moldova”, proiect sprijinit de Fondul Ecologic Național din R. Moldova (2006–2007). A participat foarte activ la realizarea unor proiecte internaționale în domeniul studierii paleoliticului: „Cercetări interdisciplinare în paleoliticul superior și Cuaternarul tardiv din Moldova”, proiect INTAS 1994–1996 și 1996–1998 (coordonatori: P. Haesaerts și M. Otte, Belgia); „Cercetări interdisciplinare ale mediului ambiant și stratigrafiei paleoliticului din Moldova și Ucraina”, proiect INTAS 1998–2000 și 2001–2002 (coordonator: P. Haesaerts, Belgia); „Stratigrafia și cultura paleoliticului din zona de la Est de Carpați”, 1998–2002 (coordonator: J.-M. Geneste, Franța).

În cadrul șantiierelor conduse de el, au debutat în arheologie ori și-au făcut stagii mulți dintre arheologii și istoricii din R. Moldova, printre care O. Levițki, I. Manzura, S. Covalenco, A. Levinski, V. Haheu, M. Cașuba, N. Olencovski, V. Burlacu, I. Eremia, L. Zabolotnaia, I. Vlasenco, paleontologii Th. Obadă, A. Prepelită, V. Pascaru etc.

De asemenea, Ilie Borziac a fost un remarcabil cercetător de echipă colaborând cu arheologi de renume din diferite țări împreună cu care a elaborat și a publicat multiple lucrări științifice. Din România – Vasile Chirica, C.-M. Văleanu, C. Beldiman; din Rusia – N. Anisiutkin, N. Praslov, G. Grigorieva, M. Anikovici, X. Amirhanov; din Ucraina – L. Kulakovskaja, I. Sapojnicov; Franța – J.-M. Geneste, M. Wanli, Belgia – P. Haesaerts, M. Otte, P. Noiret, I. Lopez-Bayon, Olanda – J. Ban der Plicht, Marea Britanie – Ph. Alsworth-Jones, Canada – Dj. Rink, etc. Deosebit de intens a colaborat cu V. Chirica din Iași, cu care a publicat 5 monografii, zeci de studii, a susținut zeci de comunicări la manifestări științifice, îndeosebi din străinătate. În mod tradițional, timp de decenii, a colaborat deosebit de fructuos cu primul său îndrumător – Nicolae Chetaru.

Tot în domeniul cercetării arheologice se înscrie și activitatea sa în calitate de redactor sau membru în colectivele de redacție ale unor importante publicații, dintre care amintim: „Археологические исследования в Молдавии – Cercetări arheologice în Moldova” (1979–1987), „Revista Arheologică” (1997), „Stratum-Plus” (Chișinău), „Annales d’Université „Valahia” Târgoviște etc., sau cea de membru în organisme științifice din Republica Moldova.

Ca o recunoaștere a meritelor sale științifice în plan internațional se înscrie și calitatea sa de membru al Comisiei 8 a U.I.S.P.P. și al Consiliului Permanent al U.I.S.P.P. (1999–2010), precum și cea de membru al I.N.Q.U.A. (1999–2010).

MĂDĂLIN-CORNEL VĂLEANU

LISTĂ SELECTIVĂ DE LUCRĂRI PUBLICATE DE ILIE BORZIAN

- V. Chirica, I. Borzian, N. Chetaru, 1996. *Gisements du Paléolithique supérieur ancien entre le Dniestr et la Tissa*, BAI, V, Iași, 335 p.
- Borzian, Ilie, 1996. *Începuturile istoriei Moldovei / Acad. de Științe a Rep. Moldova. Inst. de Arheologie și Ist. Veche, Știința*, 115 p.
- V. Chirica, I. Borzian, 1995. *Gisements du Paléolithique inférieur et moyen entre le Dniestr et la Tissa*, BAI, XIV, Iași, 385 p.
- I. Borzian, V. Chirica, M. Văleanu, 2006. *Culture et sociétés pendant le Paléolithique supérieur de la zone carpatodniestréenne*, BAM, VI, Ed. PIM, Iași, 2006, 442 p.
- I. Borzian, V. Chirica, A. David, 2007. *L'Aurignacien moyen et tardif de l'espace carpatique-dniestréen. Le Gisement Climauti II*, BAI, XIX, Ed. PIM, Iași, 225 p.
- V. Chirica, I. Borzian, 2009. *Gisements du Paléolithique supérieur récent entre le Dniestr et la Tissa*, BAI, XXII, Ed. PIM, Iași, 323 p.
- Ilie Borzian, 1987. *Paleoliticul superior; Mezoliticul: cap. 1 // în Istoria RSSM. – Vol. 1. – Ch.: Știința*, p. 26–36.
- I. Borzian, K. Kremenetschi, A. Prepelitsa, 1990. *On Paleogeography of the Late Palaeolithic period in the Near-the Dniester area of Moldavia*, in *Cronostratigraphy of the Paleolithic in North, Central, East Asia and America*, Novosibirsk, p. 263–269.
- Ilie Borzian, 1991. *Quelques données préalables sur l'habitat paléolithique pluristratifié de Cosseoutsy sur le Dniester Moyen*, in *Le Paléolithique et le Néolithique de la Roumanie en contexte européen*, BAI, IV, Iași, p. 56–72.
- V. Chirica, I. Borzian, 1992. *La présence et l'utilisation de l'ivoire dans le Paléolithique du SE de l'Europe*, in *Le travail et l'usage de l'ivoire au Paléolithique supérieur*, Actes du Col.Int., Ravello, p. 199–210.
- Ilie Borzian, 1993. *Subsistence Practices of Late paleolithic Groups along the Dneestr River and its Tributaries // From Kostenki to Clovis. Upper Palaeolithic-Paleo-Indian Adaption. – New York – London*, p. 67–85.
- Ilie Borzian, 1994. *Paleoliticul și mezoliticul în spațiul dintre Nistru și Prut*, in *Thraco-Dacica*, 15, București, p. 19–40.
- V. Chirica, I. Borzian, 1996. *L'Aurignacien tardif des Carpates à Dniestr*, in *XIII Congrès UISPP*, Forli, vol.VI, p. 123–138.
- M. Otte, P. Noiret, I. Lopez-Bayon, I. Borzian, V. Chirica, 1996. *Recherches sur le Paléolithique supérieur de la Moldavie*, in *Archéologie et Préhistoire*, in *Bull. Soc. Royale Anthropologie et Préhistoire*, Bruxelles, 107, p. 45–80.
- Ilie Borzian, 1997. *Evolution des techno-complexes du Paléolithique supérieur entre les Carpates et le Bug du Sud // L'Anatolie. Genèse du deux mondes : Vol. I. – Liège*, p. 174–176.
- Ilie Borzian, 1997. *The Origin and local variants of the eastern gravettien in the Dniester Carpatian area // Восточный граветт: тезисы докладов междунар. Коллоквиума Зарайск-Москва*, 17 сент., p. 71–73.
- I. Borzian, V. Chirica, 1999. *Considerații referitoare la musterianul dintre Nistru și Carpați*, in *Studia in honorem Ion Niculiță*, Chisinau, p. 12–20.
- M. Otte, Pierre Noiret, I. Lopez-Bayon, I. Borzian, V. Chirica, 1999. *Région-clef de la Préhistoire orientale. La Moldavie*, in *Archeologia*, 353, p. 58–66.
- I. Borzian, V. Chirica, 1999. *Unele considerații referitoare la Gravettianul dintre Nistru și Carpații Orientali*, in *Tyrageția*, Anuar VIII, Chișinău, p. 3–14.
- V. Chirica, I. Borzian, *Gravettianul din spațiul carpato-nistrean*, in *ArhMold*, XXIII–XXIV, 2000–2001 (2003), p. 7–19.
- I. Borzian, V. Chirica, M. Wanli, 2000. *Considérations concernant le Moustérien sur l'espace compris entre le Dniestr et les Carpates*, in *Les premiers hommes modernes de la Péninsule Iberique. Actes du Coll. de la Commission VIII de l'UISPP*, Lisboa, 2000, p. 37–44.
- V. Chirica, I. Borzian, M. Văleanu, 2001. *Structures d'habitat dans le Paléolithique supérieur (Aurignacien et Gravettien) entre les Carpates et le Dniestr*, in *Actes du XIV-ème Congrès UISPP, Section 6, Paléolithique supérieur*, Colloques 6.2; 6.5, Liège, 2001, in *BAR International Series 1122*, 2003, p. 139–146.
- P. Haesaerts, I. Borzian, V. Chirica, Fr. Damblon, L. Koulakovska, J. van der Plicht, 2003. *The East Capathians Loess Record: A reference for the Middle and Late Pleniglacial Stratigraphy in Central Europa*, in *Quaternaire. Revue de l'Association Française pour l'Etude du Quaternaire*, Paris, 14, 3, p. 163–188.
- I. Borzian, P. Haesaerts, L. Kulakovskaya [et al.] , 2003. *Molodova V: a reference saquence for the stratigraphy of isotopic Stage 3 with regard to the transition from Middle Upper Palaeolithic*, 9th Annual meeting: 10th–14th sept. 2003, St. Petersburg, Russia. – St. Petersburg, p. 215–221.
- I. Borzian, O. Levițki, 2003. *Nivelul de locuire paleolitică de la așezarea pluristratigrafică Trinca*, Acad. de Științe a Rep. Moldova, p. 28– 52.
- P. Haesaerts, I. Borzian, V. Chirica, Fr. Damblon, L. Koulakovska, 2004. *Cadre stratigraphique et chronologique du Gravettien en Europe Centrale*, in J.A. Svoboda, L. Sedlackova (eds.), *The Gravettian along the Danube. Proceedings of the Mikulov Conference*, Nov. 2002. *The Dolni Vestonice Studies*, Brno, 2004, p. 33–56.

- I. Borzic, A. Vartic, 2004, *Piese de artă mobilă din paleoliticul superior și unele aspecte ale paleoinformaticii*, in *Spiritualitatea în Preistorie*, Iași, 2004, p. 19–24.
- V. Chirica, I. Borzic, M. Valeanu, 2004. *L'Aurignacien et la période de transition dans la région carpatho-dniestréenne*, in *Actes du XIV-ème Congrès UISPP, Section 6, Le Paléolithique supérieur*, Sessions générales et posters, Liège, 2001, *BAR International Series*, p. 243–260.
- V. Chirica, I. Borzic, *Le Paléolithique supérieur européen. Eléments d'art et de spiritualité*, in V. Spinei, C.-M. Lazarovici, D. Monah (eds.), *Scripta praehistorica. Miscellanea in honorem nonagenarii magistri M. Petrescu-Dimbovita oblata*, Trinitas, Iasi, 2005, p. 69–101.
- V. Chirica, I. Borzic, *Le Paléolithique supérieur ancien entre la Dniestr et la Tissa*, in *ArhMold.*, XXVII, 2004 (2005), p. 19–32.
- V. Chirica, I. Borzic, *Considérations générales concernant le Paléolithique moyen entre le Dniestre et la Tissa*, in *Carpica*, XXXIV, 2005, p. 5–36.
- I. Borzic, P. Haesaerts, V. Chirica, *Cadrul cronostatigrafic al paleoliticului superior din spatiul cuprins între Carpații Orientali și Nistru*, in *Revista Arheologică*, S.N., I, Chișinău, 2005, 2, p. 168–201.
- I. Borzic, V. Chirica, M. Valeanu, *Les nucléi et la technique de débitage pendant le Paléolithique supérieur carpatho-dniestréen*, in *BAR*, Int. Series, 1145, 2003, p. 31–46.
- I. Borzic, V. Chirica, At. Prepelița, *L'écologie et la synergie des collectivités humaines de l'espace carpatho-dniestréen pendant le Paléolithique supérieur*, in *ArhMold.*, XXIX, 2006, p. 7–34.
- I. Borzic, V. Chirica, *Considerații referitoare la evoluția paleoliticului final și epipaleoliticului în spațiul dintre Nistru și Carpații Orientali (aspecte paleoecologice și tehnico-tipologice)*, in *Revista Arheologică*, II, 1–2, Chișinău, 2006, p. 1–34.
- M. Otte, P. Noiret, V. Chirica, I. Borzic, *Mitoc-Malu Galben: étude de l'industrie lithique*, in M. Otte, V. Chirica, P. Haesaerts (dir.), *L'Aurignacien et le Gravettien de Mitoc-Malu Galben*, ERAUL 72, Liège, 2007, p. 85–136; 185–218.
- I. Borzic, V. Chirica, A. David, Th. Obadă, *Planigrafia nivelului superior de locuire din stațiunea aurignaciană Climăuți II de pe Nistrul Mijlociu. Locuința « din oase și pământ »*, in *Revista Arheologică*, S.N., vol. III, 1–2, Chișinău, 2007, p. 74–88.
- I. Borzic, 2007, *Considerații referitoare la procedeele de obținere, păstrare și utilizare a focului în Paleolitic*, in *Colocviul Intern. Așezări și locuințe preistorice. Structură, organizare, simbol*, Iași, p. 39–43.
- I. Borzic, *Locuințe de suprafață de scurtă durată ori sezoniere în paleoliticul zonei cuprinse între Carpații Orientali și Nistru*, in *Așezări, locuințe preistorice. Structură, organizare, simbol*, Iași, p. 51–54.
- I. Borzic, V. Chirica, *Paleoliticul superior din spațiul carpatho-nistrean: Aspecte culturo-genetice și cronostatigrafice*, in *Tyrageia. Arheologie. Istorie Antică*, Serie Nouă, vol. II (XVII), Nr. 1, Chișinău, 2008, p. 9–36.
- I. Borzic, V. Chirica, *Périodisation culturelle, chronologie relative et radiométrique des facies du Paléolithique supérieur de l'espace carpatho-dniestréen*, in V. Chirica, M.-C. Valeanu (éds.), *Etablissements et habitations préhistoriques. Structure, organisation, symbole*. Actes du Coll. de Iași, 10–12 déc. 2007, Bibliotheca Archaeologica Moldaviae, IX, 2008, p. 7–50.
- P. Haesaerts, I. Borzic, V. Chirica, F. Damblon, L. Koulakovska, *Cadre stratigraphique et chronologique du Gravettien en Europe centrale*, in *Paleo*, 19, 2007, p. 31–51
- P. Haesaerts, I. Borzic, V. P. Chekha, V. Chirica, F. Damblon, N. I. Drozdov, L. A. Orlova, S. Pirson, J. van der Plicht, *Climatic signature and radiocarbon chronology of middle and late pleniglacial loess from eurasia: comparison with the marine and greenland records*, in *Radiocarbon*, Vol 51, Nr 1, 2009, p 301–318.
- V. Chirica, Ilie Borzic, M.-C. Valeanu, *Imaginea femeii în arta și religiile preistorice : Oranta*, in *Revista Arheologică*, S.N., V, 2010, 2, p. 5–27.
- *** 2008, *Ilie Borzic. Bibliografie la 60 ani*, in *Colecția Universitaria*, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, fasc. XXXII, Chișinău.